

Рецензії, інформація

УДК 63.3 (4Укр)

ЯСКРАВА СТОРІНКА КОЗАЦЬКОЇ ГЕРОЇКИ (з нагоди публікації монографії І. П. Макаровського «Гетьман Петро Сагайдачний на сторожі України»)

Н. А. Петруня-Пилявська

*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу;
76019 м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15;
тел. +380 (342) 57-23-90; e-mail: history@nung.edu.ua*

У рецензії проаналізовано книгу І. П. Макаровського «Гетьман Петро Сагайдачний на сторожі України».

Ключові слова: гетьман Петро Сагайдачний, культурологія, політологія.

Проблеми історії українського суспільства продовжують цікавити громадськість, студентську молодь. Саме цей інтерес спонукав доцента кафедри історії та політології І. П. Макаровського до підготовки монографії, присвяченої гетьману Петрові Сагайдачному, яскравій постаті української історії, – «Гетьман Петро Сагайдачний на сторожі України» (до 390-річчя від дня його смерті).

Тема безумовно цікава і важлива, адже українське козацтво, очолюване гетьманами, – бойова сила українського суспільства, його основна сила в боротьбі за українську державність, основа демократичної традиції. Безумовно, що найвизначнішим гетьманом до Богдана Хмельницького був Петро Конашевич-Сагайдачний.

Вже план говорить про цікавий і ґрунтовний підхід автора до розгляду теми. І. П. Макаровський розпочинає свою роботу з характеристики й оцінок, яку дали П. Сагайдачному українські історики та письменники різних часів. Усі вони дотримуються думки, що Сагайдачний – найвидатніша постать серед українських гетьманів до Богдана Хмельницького, це видатний державний діяч, дипломат, політик, прекрасний знавець військового мистецтва, воєначальник, чия армія мужньо боролася з турецькими набігами, врятувала Європу від завоювання Османською імперією.

Далі, незважаючи на невеликий обсяг роботи, І. П. Макаровський зробив досить ґрунтовний аналіз історичної літератури, дотично досліджуваної проблеми, починаючи з середини ХІХ ст. Серед літератури, яку автор проаналізував, слід виділити загальноісторичні роботи («Історія України» І. Крип'якевича та «Курс русской истории» В. Ключевського), праці з історії українського козацтва (наприклад, В. Голобуцький «Запорозьке козацтво», Д. Яворницький «Історія запорозьких козаків»), роботи, присвячені різним проблемам вітчизняної історії та культури (Д. Наливайко «Козацька християнська республіка / Запорозька Січ у західноєвропейських літературних пам'ятках», Я. Ісаєвич «Братства та їх роль»), персоналіям (серед них І. Каманин «Очерк гетьманства Петра Сагайдачного», М. Максимович «Исследование о гетьмане Петре Конашевиче Сагайдачном»).

Аналіз цієї літератури дозволив І. П. Макаровському зробити цікаві висновки:

- діяльність П. Сагайдачного в культурологічному та політологічному аспектах спеціально не досліджували, «без чого картина історичної значимості козацького вождя буде неповною» [с.17];

- постать П. Сагайдачного займає значне місце в зарубіжній історіографії, в першу чергу польській. Саме з польських джерел «Сагайдачний постає перед нами як видатний полководець, дипломат і талановитий політик» [с.23];

- переважна більшість авторів позитивно і об'єктивно оцінює постать видатного гетьмана;

- навколо постаті П. Сагайдачного відбуваються політичні спекуляції. Деякі автори перекручують історичні факти, підтасовують їх, проводять фальшиві історичні паралелі і використовують постать гетьмана, щоб обґрунтувати політику своїх урядів. Це яскраво простежується в публікації Ю. Крохмалюка «Военный шлях Сагайдачного на Москву 1618 р. [Стратегічно-тактична студія]», в якій чимало непродуктивних і некоректних думок;

- на превеликий жаль, постаті П. Сагайдачного приділяють мало уваги громадськість, політичні партії і науковці. В цьому плані стосовно ювілейної дати дослідження І. П. Макаровського є єдиним, де автор не поступається історичною правдою. Дослідник дає обґрунтовану оцінку місця України на політичній мапі Європи першої чверті ХVІІ ст. Цей час характеризується безконечними війнами між європейськими державами за нові території і землі, в яких використовували українських козаків. При цьому інтереси України зовсім не враховували. Україну розглядали як територіальну частину Речі Посполитої, а не самостійного політичного гравця. Героїка козацтва і Запорозької Січі в першій чверті ХVІІ ст. призводить до зростання інтересу до них у західноєвропейських колах для їх використання у власних військово-політичних комбінаціях.

Складність становища України та її народу, на думку автора, полягала і в тому, що верхівка українського суспільства цікавилася переважно наживою і власним добробутом. Українська тогочасна еліта не дбала про освіту і виховання народу, а «звідси починається згасання духу патріотизму» [с.36].

Література і джерела, які використав автор, дозволяють нам дізнатися про походження П. Сагайдачного, про умови і людей, що впливали на формування його особистості та виховання, про те, як він здобував освіту в Острозькій академії. Острозька школа відіграла особливу роль в українському суспільстві. Її перший ректор – Герасим Смотрицький послідовно обґрунтовував ідею залежності суспільного розвитку від поширення освіти.

Острозька школа дала Сагайдачному високу освіту і сформувала патріотичні погляди майбутнього козацького гетьмана. «Він був відданий християнським ідеалам і впродовж всього життя підтримував свою православну церкву» [с. 38].

Зіставивши погляди М. Грушевського, М. Шудрі, Д. Бантиша-Каменського, Г. Сергієнка, В. Антоновича і Д. Яворницького, автор підкреслює, що точно не відомо, коли П. Сагайдачний став гетьманом. Але це, напевне, не має першорядного значення. Важливе інше: висока освіта і високі патріотичні помисли дозволили Сагайдачному поєднати інтереси козацтва і всього українського народу.

І. П. Макаровський приділив значну увагу воєнним походам Сагайдачного, його боротьбі проти турків і татар, а також його московському походу 1618 року. Автор наводить цікаві думки і аргументи стосовно того, чому Сагайдачний, врятувавши польського королевича, не продовжив штурму Москви. Серед аргументів автор виділяє три :

- Сагайдачний як далекоглядний політик намагався в інтересах України маневрувати між двома державами, Польщею і Московським царством.

- Сагайдачний вбачав у Москві природну і єдину союзницю українців у боротьбі проти ополчення й окатоличення;

- Сагайдачний не міг нехтувати потужні русофільські настрої в козацькому війську.

Автор аналізує нерозривність Сагайдачного-воєначальника і Сагайдачного-політика і, не відкидаючи суперечливого характеру постаті гетьмана та його діяльності, підкреслює, що на першому місці стояли інтереси України.

Цікавим за змістом і аналізом є розділ «Петро Конашевич-Сагайдачний в історії української культури». Перш за все автор аналізує культурне середовище, в якому жив і працював гетьман. Воно характеризувалось традиційними православними християнськими цінностями в поєднанні з ідеями ренесансного гуманізму про свободу особистості та ідеями реформації, які українське суспільством використовувало для

обґрунтування боротьби за національно-культурне і соціальне звільнення. Саме ці фактори, на думку автора, сприяли створенню і розвитку таких закладів освіти нового типу, як Острозький колегіум, Київська і Лаврська братські школи, Львівська братська школа. Сагайдачний піклувався про розвиток освіти і просвіти в Україні, домігся відновлення православної ієрархії, яку скасувала Берестейська унія. Автор підкреслив, що питання про роль Сагайдачного як культурного діяча вимагає подальшого дослідження.

Завершується робота І. Макаровського висновками про те, що гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний постать складна і суперечлива, але він був обережним і прагматичним політиком, прекрасним і талановитим воєначальником. Попри всі помилки і компроміси головним у його житті був захист інтересів України, і автор висловлює надію на зростання інтересу до такого непересічного діяча української історії і культури, як Петро Конашевич-Сагайдачний. Це дослідження цікаве авторськими інтерпретаціями історичних подій та є помітним внеском в українську історіографію козацької доби.

BRIGHT PAGE OF COSSACK HEROIC SPIRIT
(on occasion of publication of monograph I. P. Macarovsky
«Hetman Peter Sagaydachny on the watch of Ukraine»)

N. A. Petrunya-Pilyavska

Ivano-Frankivs'k National Technical University of Oil and Gas;

76019, Ivano-Frankivs'k, Carpathians str., 15;

ph. +380 (342) 57-23-90; e-mail: history@nung.edu.ua

In a review a book is analyzed I. P. Macarovsky «Hetman Peter Sagaydachny on the watch of Ukraine».

Key words: *hetman Peter Sagaydachny, culturology, political science.*